

Отримано: 27 травня 2022 р.

Прорецензовано: 12 червня 2022 р.

Прийнято до друку: 14 червня 2022 р.

e-mail: svitlana.khoma@nung.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2022-25(53)-118-124

Хома С. В., Долішня Т. І. Особливості оподаткування в умовах дії воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2022. № 25(53). С. 118–124.

УДК: 336.226

JEL-класифікація: H 25

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-9557-607>ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0003-0972-4219>**Хома Світлана Василівна,**

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Долішня Тетяна Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проаналізовано податкові зміни в законодавстві України та визначено податкові наслідки для платників податків. Проведено аналіз механізму справляння податку з продажу, податку з обороту та податку на додану вартість. Обґрунтовано універсальність діючої моделі оподаткування в Україні – поєднання застосування ПДВ і податку з обороту для суб'єктів підприємництва. Розкрито питання адміністрування ПДВ, його вдосконалення. Розроблено пропозиції щодо механізму оподаткування єдиним податком після відміни воєнного стану. Визначено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: оподаткування, податок, адміністрування податків, податок на додану вартість, податок з продажу, податок з обороту.

Svitlana Khoma,

PhD, Associate Professor, Department of Accounting and Taxation,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Tetiana Dolishnia,

PhD, Associate Professor, Department of Accounting and Taxation,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

FEATURES OF TAXATION DURING MARTIAL LAW

To liberalise taxation and support business during martial law, the government introduced a 2% rate on turnover instead of VAT and income tax. The calculations confirm the planned reductions in budget revenues as a result of changes in the tax system; these reductions are not likely to be temporary. The changes introduced by the government are not a tax reform, but a need to support taxpayers during the Russian Federation's aggression. In such a difficult economic environment for domestic enterprises, it is relevant to study advantages and disadvantages of a new tax policy, which may (or may not) be pursued even after the repeal of martial law.

The analysis of the economic nature of universal excise taxes or, as they are also called, consumption taxes (value-added tax, turnover tax, sales tax), proved that the most transparent administration and accrual are characteristic of the retail sales tax. It was studied that when levying a retail sales tax, it was difficult to identify the end-user. The disadvantage is that the state budget receives money once at the stage of the commodity last sale. A value-added tax would optimally balance budget revenues. However, the VAT mechanism is considered by most experts to be extremely corrupt due to the end-to-end control by government agencies over the actual payment of VAT, resulting in the embezzlement of public funds. Among the radical options for VAT reform, the proposal to replace VAT with a turnover tax is often considered. We fully support the generalization that the tax pyramiding of the accrual of turnover tax is a prerequisite for abandoning it all the same in favour of value added tax. Moreover, it is impossible to integrate the Ukrainian tax system into the European one without VAT. At the same time, EU tax legislation provides for simplified VAT procedures as flat-rate schemes, which is implemented in domestic practice in the form of a flat tax mechanism. Based on this study, it can be argued that the current taxation model in Ukraine is universal, namely, a combination of VAT and turnover tax application for business entities. The main objective shall be further improvement of these payments and their administration.

Keywords: Taxation, VAT, Sales Tax, Turnover Tax.

Постановка проблеми. Податкове законодавство періодично зазнає істотних змін, а його поточне вдосконалення є постійним процесом. Зміни податкових умов ведення бізнесу закріплюються законо-

давчими актами, що регулюють підприємницьку діяльність. Вони мають як позитивний, так і негативний вплив на розвиток підприємницької діяльності. Зокрема, позитивний вплив має вдосконалення адміністрування податків шляхом впровадження доступних електронних сервісів податкових органів, що дає змогу заощадити час платників податків. Водночас, зміна строку сплати податку не обґрунтована поточними потребами економіки, чим забирають час у платників податків на адаптацію до них. На жаль, не всі імplementовані податкові правки створюють комфортне середовище для провадження господарської діяльності юридичними та фізичними особами. Це обумовлює важливість досліджень питань оподаткування та актуалізує їх.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різноманітні аспекти податку на додану вартість (ПДВ) досліджувалися багатьма науковцями. Зокрема, підходи до реформування ПДВ розглядали А. М. Соколовська та Л. Б. Райнова [15], ефективність функціонування системи електронного адміністрування ПДВ в Україні вивчали Н. Г. Синютка, О. Б. Курило, О. Я. Побурко [13], О. В. Каховська [7].

Пошуку нових напрямків у адмініструванні податку на додану вартість, посиленні його фіскальної ефективності та регуляторної функції, аналізу зарубіжного досвіду та успішним практикам оподаткування доданої вартості присвячені праці українських науковців Т. В. Бутенко [1], А. М. Кулик [8], О. Откаленко [9].

Мета і завдання дослідження: розглянути особливості змін в оподаткуванні, спрямованих на підтримку бізнесу в умовах дії воєнного стану та дослідити доцільність застосування нових податкових правил після його скасування.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні сформована система податків повністю відповідає європейським стандартам і має всі класичні бюджетотворюючі податки, які діють в усьому цивілізованому світі, з конкурентними ставками оподаткування. Рівень податкових надходжень реалізується економічною та соціальною політикою держави.

Співвідношення вилучення коштів з економіки до державного бюджету України як частини валового внутрішнього продукту останні роки досить стабільне і становить 20,3 % у 2020 р. та 2021 р. (податкові надходження: 2021 р. – 1 107 090,9 млн грн, 2020 р. – 851 115,6 млн грн; номінальний ВВП: 2021 р. – 5 459 574,0 млн грн, 2020 р. – 4 194 102,0 млн грн).

Відзначимо, що середнє значення наведеного показника у країнах із високорозвинутою економікою становило 32,84 %. Як зазначає М. Пасічний, «значного деструктивного впливу на економіку фактор збільшення (очевидно, і зменшення – прим. авт.) рівня податкового навантаження у ВВП не чинить. Водночас, у розрізі структури оподаткування негативний вплив на темпи росту реального ВВП здійснюють податки на капітал, далі слідує податки на працю, нейтральними є податки на споживання» [10].

Проте сьогоднішні складні економічні реалії в умовах війни вимагають активізувати мобілізацію фінансових ресурсів за рахунок підвищення фіскальної ефективності наявних податків.

З метою податкової лібералізації та підтримки бізнесу в період воєнного стану запроваджено 2 %-у ставку від обороту замість ПДВ та податку на прибуток для компаній з оборотом до 10 млрд грн [4]; пізніше це обмеження було скасовано [5]. Такі зміни викликали гостру дискусію серед фахівців про *ефективність кардинальних змін у податковій системі*. Ми вважаємо, що насправді це не зміна в оподаткуванні ПДВ чи податком на прибуток, це розширення сфери застосування особливостей спрощеної системи оподаткування.

За офіційними даними ДПС України [2] станом на 30 березня 2022 р. особливий спосіб оподаткування обрали 148 499 суб'єктів господарювання, з них – 29 585 юридичних осіб та 118 914 фізичних осіб – підприємців. Серед компаній, що обрали єдиний податок третьої групи зі ставкою 2 % доходу, такі відомі бренди та визначальні бізнес-групи:

- ІТ-сфери: ТОВ «ГУД.НЕТ», ТОВ «МетінвестДіджитал», Підприємство «Амадеус Україна»;
- Агростачальники: ТОВ «Полетехніка», ПРАТ «Галнафтохім»;
- Торгові мережі: ТОВ «Епіцентр К», ТОВ «ЮСК Україна», ТОВ «ЛУЇ ВЮІТТОН Україна», ППТФ «Антошка», ТОВ «Нова Лінія 1»;
- Дорожньо-будівельні компанії: ТОВ «РДС», ПП «Автомагістраль»;
- Виробники: ТОВ «Ретал Дніпро», ТОВ «ПКПФ-Україна», ТОВ «Т-Стиль».

На перший погляд можна припустити, що зменшення податкового тиску на підприємства, що обрали спрощену систему оподаткування, розширить податкову базу і спричинить збільшення надходжень у перспективі. Адже з теоретичної точки зору, згідно з кривою Лаффера, рівень податкових доходів бюджету може бути однаковим при різних податкових ставках (високих і низьких).

Складно стверджувати, що зниження ставки саме єдиного податку з рівня 5 % до 2 % забезпечить вихід з тіньової економіки частини бізнесу і водночас зростання податкових доходів держави. Проведені

розрахунки в табл. 1 підтверджують швидше за все скорочення обсягу бюджетних доходів і це скорочення може бути не тимчасовим.

Таблиця 1

Надходження і витрачання грошових коштів за даними Звіту про рух грошових коштів, тис. грн

Назва підприємства	Надходження від покупців і замовників, зокрема надходження авансів	Витрачання на оплату зобов'язань з		Сума альтернативного єдиного податку 2 %
		податку на прибуток	ПДВ	
ПАТ «Галнафтохім»	1 451 902	–	45 625	31 197
ПАТ «Івано-Франківський арматурний завод»	35 028	–	1 151	701
ПАТ «Хутрофірма «Тисмениця»	6 976	1	381	140
ПАТ «Городенківський сирзавод»	197 176	237	15 365	3 944
ПАТ «Івано-Франківське спеціалізоване управління механізації будівництва»	5232	1	447	105
Приватне Івано-Франківське обласне акціонерне товариство по туризму та екскурсіях «Івано-Франківськтурист»	17725	121	859	355

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [6].

Однозначним є те, що впроваджені урядом зміни є не податковою реформою, а необхідністю підтримати платників податків на час агресії російської федерації.

Разом з тим, за таких складних економічних умов функціонування вітчизняних підприємств доцільно дослідити переваги та недоліки нової податкової політики, яку можна (або ні) провадити і після відміни воєнного стану.

Механізм сплати єдиного податку підприємствами, що обрали спрощену систему оподаткування, відповідає порядку справляння податку з обороту, який є одним із видів універсальних акцизів або, як їх ще називають, податків на споживання. Окрім податку з обороту формами універсальних акцизів, є податок з продажу і податок на додану вартість. Перевагою податку з обороту та податку з продажу у порівнянні з ПДВ є можливість використання універсальних ставок та простота контролю за надходженням до державного бюджету. Незважаючи на простоту оподаткування, податок з продажу або податок з обороту застосовується тільки в деяких країнах світу, таких як Канада, США, Японія.

Досить часто податок з обороту ототожнюють із податком із продажу. Однак ці платежі мають суттєву відмінність. Податок із продажу справляється на етапі продажу товару кінцевому споживачу, тоді як податок з обороту обчислюється на кожному етапі реалізації. Базою оподаткування в обох випадках є ціна продажу без суми податку.

Аналізуючи економічну сутність кожного з цих трьох податків на споживання, можна стверджувати, що найпрозоріше адміністрування та нарахування характерне для податку з роздрібних продажів.

При справлянні податку з роздрібною продажу основний акцент робиться на встановленні кінцевого споживача. Зокрема, необхідним є чітке виокремлення серед покупців тих суб'єктів господарювання, які виступають саме кінцевим споживачем. Адже, по-перше, не завжди роздрібний продаж є остаточним у ланцюгу обігу товару. Наприклад, продаж палива на автозаправці може бути здійснено як для фізичних осіб – громадян, так і для суб'єктів підприємницької діяльності. По-друге, не завжди оптовий продаж є проміжним у ланцюгу обігу товару. Наприклад, продаж певного виду товару суб'єктам бізнесу може бути здійснено як для подальшого виробництва чи перепродажу, так і для їхнього власного споживання.

Податкова практика США передбачає використання свідоцтва про звільнення від податку з продажів. Відповідно, відсутність такого сертифікату є підставою для включення податку з продажу у ціну товару [11].

Адміністрування цього виду податку на споживання може бути, з одного боку, складним через застосування податкових пільг, ризик подвійного оподаткування, зростання обсягів інтернет-продаж, з іншого боку, його простоту визначає проведення контролю за повнотою нарахування суми податкового зобов'язання один єдиний раз на етапі останньої реалізації товару. Водночас, цю перевагу можна розглядати як і недолік, адже протягом усього виробничо-збутового процесу грошові кошти до державного бюджету не надходять.

Оптимально збалансовує дохідність бюджету податок на додану вартість. Його особливістю є вилучення до бюджету частини доданої вартості, створеної на кожній окремому етапі виробництва та обігу товарів, робіт, послуг.

Можливі надходження до бюджету від ПДВ та податку з роздрібних продажів є майже однаковими. Однак, поступове наповнення державної казни податком на додану вартість на кожній стадії переміщення товару від первинного виробника до кінцевого споживача зменшує ризики втрати від ухилення його сплати у порівнянні із втратами бюджету у випадку умисної несплати податку з продажів роздрібним продавцем.

Зазначене є підставою стверджувати, що дохідність бюджету забезпечує у більшій мірі запровадження ПДВ, ніж роздрібного податку. Разом з тим, механізм стягнення ПДВ більшістю фахівців вважається надзвичайно корумпованим через відсутність наскрізного контролю державними органами за фактичною сплатою ПДВ, що призводить до розкрадання бюджетних коштів.

Боротьба із шахрайством при бюджетному відшкодуванні ПДВ, вимушена надмірна увага податкових органів до законності сформованого податкового кредиту з ПДВ провокує спроби провести революційну реформу в непрямому оподаткуванні. Серед радикальних варіантів реформування ПДВ часто розглядають пропозицію його заміни на оподаткування податком з обороту.

Проблемою класичного податку з обороту було і залишається те, що принцип його функціонування передбачає стягнення податку при кожній операції купівлі-продажу в багатоступінчастому виробничому ланцюжку. Однак, на відміну від ПДВ, який стягується лише з обсягу тієї вартості, що додана до товарів на кожній із стадій виробництва, податком з обороту оподатковується повна сума операції купівлі-продажу без права на відшкодування сум цього податку, сплаченого в сумі своїх закупівель. Його можна прирівняти до ПДВ тільки без ПДВ-кредиту.

Оскільки сума сплаченого податку постачальнику у ціні придбаної сировини не відшкодовується, а значить входить у собівартість виробництва, а відтак, підлягає подвійному оподаткуванню при встановленні ціни продажу у наступному обороті цього товару, податок з обороту завжди має кумулятивний ефект. Таким чином, чим складніша продукція, чим більше оборотів, тим більше податку на податок буде в ціні кінцевої продукції.

З метою зниження податкового навантаження ставка податку з обороту очевидно не може бути на рівні податку на додану вартість. Визначити дохідність податку є вкрай складно. Адже, якщо при плануванні надходжень від ПДВ можна враховувати планові обсяги ВВП (тобто планову додану вартість), то спрогнозувати кількість оборотів одного і того ж товару неможливо. А відтак, встановити ефективну ставку податку, яка б забезпечувала податкові доходи на рівні діючого ПДВ-законодавства з мінімальним тиском на бізнес, є вельми непросто.

Слід додати, що в 2013 р. таки були спроби провести реформування податкової системи. Міністерством доходів у липні 2013 р. на офіційному порталі було оприлюднено проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення оподаткування податком на додану вартість», у якому пропонувалося зниження базової ставки податку з 20 % до 9 % із одночасним запровадженням податку з обороту, ставка якого мала скласти 2 % для імпортерів і бізнесу усередині країни, а також 1 % для експортерів. Незважаючи на те, що зміни були визнані неефективними, такий підхід нам представляється більш конструктивним, оскільки дозволяє не скасовувати діючі правила оподаткування, а працювати над їх удосконаленням.

Цілком поділяємо узагальнення, що каскадний характер нарахування податку з обороту є причиною відмови від нього на користь податку на додану вартість. Адже, чим складніша продукція та чим більше розвивається спеціалізація виробництва, тим більше оборотів та перетворень відбувається з одним і тим же товаром, який покращує свої властивості, а значить тим більше податкове навантаження на його кінцевого споживача.

Крім того, існує ряд очевидних причин, через які заміна ПДВ іншим податком неможлива. Насамперед, слід прийняти до уваги суми надходжень від ПДВ з імпортних операцій.

Автори доповіді Українського Інституту Майбутнього «Податок з продажів, як альтернатива з ПДВ» зазначають: «ПДВ більшою мірою є податком на імпорт в Україну, а не податком на споживання, як прийнято вважати... Очевидно, що держава зацікавлена у ПДВ, щоб отримувати більше доходів, але отримати їх вона здатна тільки з імпорту» [3]. Це підтверджують дані Міністерства фінансів України: частка ПДВ з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування) у загальних доходах державного бюджету становила 12,01 %, 11,76 %; водночас частка ПДВ з імпортних товарів – 29,36 %, 25,47 % відповідно в 2021 р. та 2020 р. Однак, слід звернути увагу, що для розрахунку суми надходжень від ПДВ з вітчизняних товарів зменшують на суму відшкодування, виплачену платникам податків у грошовій формі (159 701,1 млн грн та 143 108,6 млн грн відповідно в 2021 р. та 2020 р.). Відтак, частка податкових надходжень від сплати ПДВ з вироблених в Україні товарів у структурі бюджетних доходів (без вирахування ПДВ-відшкодування) становить 24,33 % та 25,05 % відповідно в 2021 р. та 2020 р. Беззаперечно,

скориговані розрахунки не применшують ефективності частки імпорту у бюджетних доходах та мають бути визначальними при перегляді ставок ПДВ.

Наступним, ще більш важливим аспектом, який не дозволяє відмовитися від ПДВ, є прагнення України стати країною-членом ЄС. Як відомо, в ЄС ні податку з обороту, ні роздрібного податку з продаж не існує, відповідно інтегрувати українську податкову систему у європейську без ПДВ неможливо.

Водночас Директивою Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 р. «Про спільну систему податку на додану вартість» для малих підприємств з огляду на види діяльності або структуру таких підприємств передбачено застосування спрощених процедур нарахування ПДВ у вигляді схем фіксованих ставок, за умови, що вони не призведуть до зменшення ПДВ.

Механізм застосування фіксованих ставок може передбачати оподаткування доходів податком з обороту, який представлений у вітчизняному законодавстві єдиним податком для спрощеної системи оподаткування.

Таким чином, результат дослідження зводиться до висновку, що діюча модель оподаткування в Україні є універсальною – поєднання застосування ПДВ і податку з обороту для суб'єктів підприємництва. Головною метою має бути подальше удосконалення цих платежів, їх адміністрування.

Доречно відзначити, що з метою вдосконалення системи ПДВ, а також подолання недоліків і труднощів, пов'язаних із нарахуванням та стягуванням цього податку, урядом постійно вживаються заходи, спрямовані на спрощення системи ПДВ. Недоліки, заявлені аналітиками, через складність адміністрування та шахрайство у сфері ПДВ частково вдалося знівелювати впровадженням у 2015 р. новітньої системи електронного адміністрування (СЕА) ПДВ. Це нововведення спричинило суб'єктам господарювання низку незручностей. Найбільшою критики зазнали депонування / «заморожування» оборотних коштів на електронних ПДВ-рахунках та процедура блокування податкових накладних, які становили ризик здійснення операцій, що могли слугувати мінімізації податкових платежів [7].

Для об'єктивності зазначимо, що Державна податкова служба постійно досліджує проблемні питання та вдосконалює систему. Зокрема, з лютого 2020 р. працює оновлена СМКОР – система автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних критеріям оцінки ступеня ризику. (Система СМКОР була введена в дію з 1 липня 2017 р., через труднощі у застосуванні її робота була законодавчо призупинена з 1 січня 2018 р.). Можна констатувати, що в останні роки результатом СЕА ПДВ стало зростання фіскальної ефективності та продуктивності ПДВ з одночасним спрощенням його адміністрування.

І хоча практичне застосування СЕА все ще зумовлює подекуди значні труднощі, автори системного звіту «Адміністрування податків, які сплачує бізнес», підготовленого в серпні 2020 р., пропонують «... більш детально та глибоко аналізувати результати використання цього інструменту в Україні, і робити обґрунтовані висновки з приводу того, чи переважають надані цим інструментом переваги над спричиненими ним незручностями» [14]. Відтак, цілком погоджуємося із результатами досліджень експертів, які вважають, «...що запровадження СЕА ПДВ слід оцінювати, як ефективний інструмент детінізації у податковій сфері» [12], і доцільно шукати шляхи її удосконалення [15; 9; 13].

Зміни до порядку справляння податку з обороту реалізуються змінами в податковій системі, спрямованими на підтримку бізнесу та громадян в умовах дії воєнного стану. При цьому, на перший погляд, основний акцент змін робиться на заміні сплати ПДВ сплатою податку з обороту. Скасування обмежень в обсягах доходів, що надають право перейти на спрощену систему оподаткування, спонукають до думки про цілковиту заміну ПДВ на податок з обороту, названого єдиним податком, для усіх господарюючих суб'єктів. Винятковими обмеженнями є заборонені види діяльності, які, на думку законотворців, не можуть надавати права на пільги в оподаткуванні. Оскільки норми Директиви Ради 2006/112/ЄС поширюються тільки на малі підприємства, вважаємо за доцільне встановити обмеження за доходом для суб'єктів господарювання, які можуть застосовувати спрощену систему оподаткування після скасування дії воєнного стану. При цьому граничний обсяг реалізації може бути встановлений на рівні не більше 10 млн євро, що відповідає доходному критерію віднесення суб'єктів підприємницької діяльності до малого підприємництва згідно з Господарським Кодексом України.

Також потребує економічного обґрунтування зниження ставки єдиного податку з 5 % до 2 %. Як зазначалося у розрахунках, наведених у табл. 1, очікувані надходження від платників єдиного податку в умовах дії воєнного стану в Україні будуть значно меншими від потреб для фінансування видатків уряду. Для запобігання втрати фінансового ресурсу державного бюджету виправдано є додатково запровадити місцеву ставку податку з обороту для потреб місцевого бюджету, що стимулюватиме місцеві органи влади до перевірки повноти нарахування та своєчасності сплати на місцях. Рівень ставки має залежати від виду діяльності.

Перспективами подальших досліджень має бути вдосконалення адміністрування податку на додану вартість та інших платежів, зокрема економічне обґрунтування ставок.

Висновки. У дослідженні проаналізовано податкові зміни в законодавстві України та визначено податкові наслідки для платників податків. Проведено аналіз механізму справляння податку з продажу, податку з обороту та податку на додану вартість. Обґрунтовано універсальність діючої моделі оподаткування в Україні – поєднання застосування ПДВ і податку з обороту, у вигляді єдиного податку, для суб'єктів малого підприємництва. Розкрито питання адміністрування ПДВ, його вдосконалення. Розроблено пропозиції щодо справляння єдиного податку після скасування воєнного стану. Визначено перспективи подальших досліджень.

Література:

1. Бутенко Т. В., Бутенко В. В. Переваги та недоліки використання різних форм оподаткування в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 4 (32). С. 28–36.
2. Butenko T. V., Butenko V. V. (2017). Perevahy ta nedoliky vykorystannya riznykh form opodatkovannya v Ukraini [Advantages and disadvantages of using different forms of taxation in Ukraine]. *Ekonomika: realiyi chasu* [Economics: the realities of time], № 4 (32), 28-36. [in Ukrainian].
3. Державна податкова служба України. Офіційний портал. Розділ: Новини. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/578179.html> (дата звернення: 25.05.2022).
4. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. Ofitsiyyny portal. Rozdil: Novyny [State Tax Service of Ukraine. Official portal. Section: News] < <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/578179.html> > (2022, May, 25).
5. Доповідь «Податок з продажів, як альтернатива з ПДВ». *Український інститут майбутнього*. 2021. URL: <https://uifuture.org/publications/podatok-z-prodazhiv-vs-pdv/> (дата звернення: 25.05.2022).
6. Dopovid' «Podatok z prodazhiv, yak al'ternatyva z PDV» (2021) [Report «Sales tax as an alternative to VAT»]. *Ukrayins'kyu instytut maybutn'oho* [Ukrainian Institute of the Future]. < <https://uifuture.org/publications/podatok-z-prodazhiv-vs-pdv/> > (2022, May, 25).
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 25.05.2022).
8. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo diy norm na period diy voyennoho stanu» [Law of Ukraine of March «On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine Concerning the Effect of Norms for the Period of Martial Law»]. < <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> > (2022, May, 25).
9. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#n26> (дата звернення: 25.05.2022).
10. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo administruvannya okremykh podatkiv u period voyennoho, nadzvychaynoho stanu» [Law of Ukraine «On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on the Administration of Certain Taxes during Martial Law, State of Emergency»] < <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#n26> > (2022, May, 25).
11. Інформаційний ресурс smida.gov.ua. URL: <https://smida.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2022).
12. Informatsiynyy resurs smida.gov.ua [Information resource smida.gov.ua]. < <https://smida.gov.ua/> > (2022, May, 20).
13. Каховська О. В., Загорельська Т. Ю., Дрожак С. В. Результати аналізу наслідків впровадження системи електронного адміністрування ПДВ. *Інноваційна економіка*. 2017. № 9–10 (71). С. 128–133.
14. Kakhov's'ka O.V., Zahorel's'ka T.Yu., Drozhak S.V. (2017). Rezul'taty analizu naslidkiv vprovadzhennya systemy elektronnoho administruvannya PDV [Results of the analysis of the consequences of the introduction of the electronic VAT administration system]. *Innovatsiyna ekonomika* [Innovative Economics], № 9-10 (71), 128-133.
15. Кулик А. М. Альтернатива ПДВ в Україні: введення податку з продажів. *Матеріали конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я»* (м. Харків, 17–19 травня 2017 р.). 2017. 227 с.
16. Kulyk A.M. (2017). Al'ternatyva PDV v Ukraini: vvedennya podatku z prodazhiv [Alternative to VAT in Ukraine: introduction of sales tax]. *Materialy konferentsiyi «Informatsiyni tekhnolohiyi: nauka, tekhnika, tekhnolohiya, osvita, zdorov'ya»* (m. Kharkiv, 17-19 travnya 2017 r.) [Proceedings of the conference «Information Technology: Science, Engineering, Technology, Education, Health» (Kharkiv, May 17-19, 2017)], 227. [in Ukrainian].
17. Откаленко О. Адміністрування податку на додану вартість в умовах євроінтеграції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 5. С. 116–129.
18. Otkalenko O. (2018). Administruvannya podatku na dodanu vartist' v umovakh yevrointehratsiyi [Administration of value added tax in the context of European integration]. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo* [Foreign trade: economics, finance, law], № 5, 116-129.
19. Пасічний М. Податкова політика країн ОЕСР. *Світ фінансів*. 2018. № 1 (54). С. 127–138.
20. Pasichnyy M. (2018). Podatkova polityka krayin OESR [OECD tax policy]. *Svit finansiv* [World of Finance], № 1(54), 127-138.

11. Податки з продажів. Аналіз міжнародного досвіду. URL: <https://uifuture.org/publications/podatok-z-prodazhiv-vs-pdv/> (дата звернення: 26.05.2022).

Podatky z prodazhiv. Analiz mizhnarodnoho dosvidu [Sales taxes. Analysis of international experience]. < <https://uifuture.org/publications/podatok-z-prodazhiv-vs-pdv/> > (2022, May, 26). [in Ukrainian].

12. Рейкін В. С. Реформування податкової системи в контексті детінізації економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 18. С. 182–187.

Reykin V.S. (2017). Reformuvannya podatkovoyi systemy v konteksti detinizatsiyi ekonomiky Ukrayiny [Reforming the tax system in the context of de-shadowing Ukraine's economy]. *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi* [Black Sea Economic Studies], № 18, 182-187.

13. Синютка Н. Г., Курило О. Б., Побурко О. Я. Аналіз фіскальної ефективності системи електронного адміністрування ПДВ в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7989> (дата звернення: 25.05.2022).

Synyutka N. H., Kurylo O. B., Poburko O. Ya. (2020). Analiz fiskal'noyi efektyvnosti systemy elektronnoho administruvannya PDV v Ukrayini [Analysis of fiscal efficiency of the VAT electronic administration system in Ukraine]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economy] <<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7989>> (2022, May, 25).

14. Системний звіт «Адміністрування податків, які сплачує бізнес». Business Ombudsman Council. Серпень 2020. URL: <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1308-systemic-report---administering-taxes---in-ukr---v-5/> (дата звернення: 30.05.2022).

Systemnyy zvit «Administruvannya podatkiv, yaki splachuye biznes» [System report «Administration of taxes paid by business»]. Business Ombudsman Council. Serpen' 2020. < <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1308-systemic-report---administering-taxes---in-ukr---v-5/> > (2022, May, 30).

15. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Податок на додану вартість: підходи до реформування в Україні та Євросоюзі. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 43–48.

Sokolovs'ka A. M., Raynova L. B. (2020). Podatok na dodanu vartist': pidkhody do reformuvannya v Ukrayini ta Yevrosoyuzi [Value added tax: approaches to reform in Ukraine and the European Union]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and State], № 8, 43-48.